

Vroegschoolse educatie

Samenwerken aan
onderwijskansen in groep 1 en 2

Inhoud

Over deze handreiking	3
1. Vroegschoolse educatie: vroeger en nu	4
Historie van vroegschoolse educatie	4
Veranderende invloed gemeente op vroegschoolse educatie	4
Kwaliteit vroegschoolse educatie	5
2. Vroegschoolse educatie: gemeenten aan zet!	10
Aanbevelingen	11
3. Vroegschoolse educatie: onderwijs aan zet!	15
Aan welke knoppen kun je draaien als school?	15
4. Vroegschoolse educatie en afstemming met de voorschool	21
5. Afsluitend	23

Over deze handreiking

Waarom deze handreiking?

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor het gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid (GOAB). Voor- en vroegschoolse educatie (vve) vormt een belangrijk onderdeel van dit beleid. Vve is bedoeld voor kinderen die extra ondersteuning kunnen gebruiken in hun ontwikkeling, zodat zij een goede start op de basisschool kunnen maken.

De voorschoolse educatie richt zich op kinderen tussen 2 en 4 jaar en de vroegschoolse educatie richt zich op kinderen in groep 1 en 2. ¹Gemeenten stellen samen met het onderwijs en de kinderopvang jaarlijks vast welke kinderen in aanmerking komen voor de voorschoolse educatie volgens de Wet op het primair onderwijs (WPO), artikel 160. Dat is de doelgroepdefinitie voorschoolse educatie. Er zijn echter geen wettelijke bepalingen voor het opstellen van een doelgroepdefinitie vroegschoolse educatie.

De gemeente is verantwoordelijk voor de voorschoolse educatie en bekostigt deze grotendeels vanuit de GOAB-middelen, de kinderopvang voert deze uit en de GGD houdt toezicht op de uitvoering. Vroegschoolse educatie valt onder de verantwoordelijkheid van het onderwijs. De schoolbesturen ontvangen zelf de niet-geormerkte OAB-middelen in de lumpsum en de Inspectie van het Onderwijs houdt toezicht op de uitvoering.

Wat biedt deze handreiking?

Gemeenten ervaren dat zij minder directe invloed hebben op de vroegschool dan op de voorschool. In deze handreiking beschrijven we welke kansen en mogelijkheden er zijn om met het basisonderwijs en de andere samenwerkingspartners, zoals de kinderopvang en niet te vergeten de ouder(s), bij te dragen aan

een sterke vroegschoolse educatie én een stevige doorgaande lijn van de voorschool naar vroegschool. Daarbij bepalen gemeenten niet hoe basisscholen hun onderwijs vormgeven, maar spreken zij wél af waarom en waartoe: de gezamenlijke ambitie voor kansengelijkheid en optimale ontwikkelkansen.

In elk hoofdstuk worden wetenschappelijke inzichten en onderzoeksgegevens met praktijkvoorbeelden uit gemeenten en regio's gedeeld. Voor deze handreiking hebben wij gesprekken gevoerd met een aantal gemeenten, onderwijsbesturen en scholen.

In deze handreiking komt het volgende aan de orde:

- Wat is vroegschoolse educatie?
- Hoe wordt vroegschoolse educatie gefinancierd?
- Wat is de huidige stand van zaken van de kwaliteit van vroegschoolse educatie?
- Aan welke knoppen kunnen gemeenten draaien om de kwaliteit van vroegschoolse educatie te stimuleren?
- Aan welke knoppen kunnen basisscholen draaien om de kwaliteit van vroegschoolse educatie te optimaliseren?
- Hoe kan de afstemming tussen voorschool en vroegschool worden versterkt?

Inrichting en versterking van de vroegschoolse educatie vraagt om maatwerk

Een belangrijk uitgangspunt in deze handreiking is dat vroegschoolse educatie in elke gemeente en op elke basisschool om maatwerk vraagt. Deze handreiking biedt dan ook vooral een denkkader op basis waarvan gemeenten en basisscholen samen met partners eigen keuzes kunnen maken. Op verschillende plekken in de handreiking staan kaders met voorbeelden ter inspiratie.

¹ Boland, A. (2023). Kansrijke aanpak: Werken met een vve-programma. Onderwijskennis.nl (NRO). Geraadpleegd op 10 april 2026 van www.onderwijskennis.nl/node/4094

1

Vroegschoolse educatie: vroeger en nu

Historie van vroegschoolse educatie

De term vroegschoolse educatie werd eind jaren 90 van de vorige eeuw geïntroduceerd. Vanaf de jaren 70 in de vorige eeuw is door het rijk ingezet op het tegengaan van onderwijsachterstanden. Er werden verschillende onderwijsstimuleringsprogramma's en onderwijsvoorrangsiniciatieven in het basisonderwijs en de kinderopvang uitgevoerd. In het buitenland waren vergelijkbare initiatieven en positieve ervaringen met speciale programma's voor jonge kinderen, vooral uit de Verenigde Staten. In navolging hierop werden er in Nederland pilots uitgevoerd. De resultaten leken veelbelovend.² Een zo vroeg mogelijke start met een gerichte aanpak bleek effectief te zijn in het voorkomen en verminderen van onderwijsachterstanden. Deze aanpak staat bekend als de voorschoolse (voor de peuters) en de vroegschoolse (voor de kleuters) educatie.

Het doel van voor- en vroegschoolse educatie is om peuters beter voor te bereiden op de basisschool en er vervolgens voor te zorgen dat kleuters zonder of in ieder geval met minder achterstand naar groep 3 kunnen. Gemeenten kregen middelen om vve aan te bieden. Het budget was berekend op basis van een indicator die het geschatte risico op achterstand per leerling aangeeft. Er werden door de gemeenten ook randvoorwaarden gesteld voor de uitvoering zoals het aantal dagdelen dat er vve gevolgd moest worden, de scholing van de professionals, groepsgrootte en ouderbetrokkenheid. In het begin mochten ook alleen vve programma's worden ingezet die waren opgenomen in de databank Effectieve Jeugdinterventies van het NJI. Deze erkenning moest de kwaliteit en effectiviteit van de programma's waarborgen. Alleen 'erkende', effectief gebleken programma's kwamen in aanmerking voor financiering. Het ging in het begin nog om een beperkt

aantal programma's of methodes: Kaleidoscoop, Piramide en Startblokken Basisontwikkeling. Dit werd later uitgebreid met meer programma's.

Veranderende invloed gemeente op vroegschoolse educatie

Gemeentelijk onderwijsachterstandenbudget (GOAB-budget)

Vanaf 1998 tot 2006 ontvingen gemeenten het geoormerkte GOAB-budget voor zowel de voorschoolse als de vroegschoolse educatie van de Rijksoverheid. Vanaf 2006 ontvangen de scholen zelf in de lumpsum de onderwijsachterstandsmiddelen voor de vroegschoolse educatie. Tussen 2011 en 2018 daalde het onderwijsachterstanden-budget (OAB) vanwege een stijging van het gemiddelde opleidingsniveau in Nederland. Deze daling is in 2018 een halt toegeeroepen. Vanaf 2019 is het OAB-budget van 2018 als uitgangspunt genomen voor de meerjarenbudgetten van scholen. Het budget dat de gemeenten en de schoolbesturen jaarlijks ontvangen is gebaseerd op de onderwijsachterstandenindicator van het CBS, die jaarlijks wordt geactualiseerd.

Toen: Sturing via subsidie

In de periode van 1998 tot 2006 konden gemeenten directe invloed uitoefenen op de implementatie en de kwaliteit van zowel voorschoolse als vroegschoolse educatie. Zij ontvingen immers voor zowel de voorschoolse als vroegschoolse educatie de GOAB-middelen. Via subsidievoorwaarden konden eisen gesteld worden aan vve-aanbieders in de kinderopvang én het basisonderwijs. Een veelvoorkomende voorwaarde was dat aanbieders moesten werken met een (specifiek) vve-programma dat was opgenomen in de databank Effectieve Jeugdinterventies van het NJI.

² Jepma, IJ & Vander Heyden, K. (2025). De impact van voorschoolse educatie (1e update). Onderwijskennis.nl (NRO). Geraadpleegd van www.onderwijskennis.nl/node/1792

Vroegschoolse educatie: vroeger en nu

Doordat zowel in de voorschoolse voorziening als in de kleutergroepen met een vve-programma werd gewerkt, ontstond er een basis doorgaande lijn wat betreft het educatieve aanbod. De afstemming en samenwerking werd door de gezamenlijke professionalisering, thema's en ouderactiviteiten verder gestimuleerd. Ook werd er ingezet op de voorwaarden, zoals een tweede leerkracht voor vier dagdelen per week in de kleutergroep, een maximum aantal leerlingen per kleutergroep, extra geld voor een rijke leeromgeving, het aanstellen van een coördinator vve en vve-netwerkbijeenkomsten en/of ouderactiviteiten.

In 2006 vond een belangrijke beleidswijziging plaats. In dat jaar werd de voorschoolse educatie bestuurlijk losgekoppeld van de vroegschoolse educatie. Het onderwijsachterstandenbudget werd verdeeld over de gemeenten en het onderwijs, de zogenaamde "knip". De schoolbesturen ontvingen nu rechtstreeks het niet-geormerkte OAB-budget, gebaseerd op de achterstandsscore, via de lumpsum. De lumpsum is een jaarlijks, integraal budget van de Rijksoverheid aan schoolbesturen in het primair en voortgezet onderwijs, gebaseerd op onder andere het aantal leerlingen.

De rol van de gemeenten in het verbinden van de voorschoolse en vroegschoolse educatie en het verdelen van budget voor de vroegschoolse educatie veranderde. Gemeenten ervoeren dat zij minder invloed konden uitoefenen op de vroegschoolse educatie dan op de voorschoolse educatie.

De afspraken over de vroegschoolse educatie en investeringen werden in veel gemeenten opnieuw bekeken en aangepast. Bij veel basisscholen was er sprake van een lerarentekort. Hierdoor verdween er op veel scholen de tweede leerkracht in groep 1 en 2, was er geen maximum aantal kinderen per kleutergroep meer en vaak verdween ook het erkende vve-programma. In veel gemeenten koos het basisonderwijs voor andere

programma's of methodes en kindvolgsystemen dan de kinderopvang. De kinderopvang behield daarentegen grotendeels de vve-programma's. Dit kwam mede doordat de gemeente dit kon opnemen in de subsidievoorwaarden.

Nu: Sturing via overleg

Na de beleidswijziging van 2006 zijn overleg en het maken van afspraken dé manieren voor gemeenten om bij te dragen aan de vroegschoolse educatie. Om dit te waarborgen heeft het rijk in de Wet op het Primair Onderwijs (WPO) een aantal artikelen hiervoor opgenomen. In artikel 160, lid 1b is vastgelegd dat er jaarlijks overleg is met het onderwijs over de resultaten van de vroegschoolse educatie. In artikel 161 is vastgelegd dat er tenminste jaarlijks bestuurlijk overleg is met onderwijs en kinderopvang over het voorkomen van segregatie, bevorderen van integratie, bestrijden van onderwijsachterstanden en afstemmen van inschrijvings- en toelatingsprocedures. Dit wordt besproken bij de Lokale Educatieve Agenda (LEA). In dit overleg worden de beleidsafspraken over aanpak van de onderwijsachterstanden gemaakt, waaronder de resultaatafspraken vroegschoolse educatie. Op meer uitvoerend niveau zijn er binnen de meeste gemeenten de vve-werkgroepen en netwerken.

Ter inspiratie:

[Webinar Resultaatafspraken vve](#)

Kwaliteit vroegschoolse educatie

Uit onderzoek is gebleken dat vve werkt mits het van goede kwaliteit is. Sinds de wijziging in 2006 van de financiering van de vroegschoolse educatie, gevolgd door andere afspraken en uitvoering, zijn er zorgen over de kwaliteit van vroegschoolse educatie. Ook het maken van resultaatafspraken, die inzicht moeten geven in die kwaliteit, blijkt voor veel gemeenten een aandachtspunt.

Vroegschoolse educatie: vroeger en nu

Een goede educatieve proceskwaliteit laat positieve effecten zien. Educatieve kwaliteit is het actief ondersteunen van de ontwikkeling en het leren van kinderen door het aanbieden van activiteiten die kinderen uitdagen om na te denken en verbanden te leggen. Met name het positieve effect op woordenschat is van belang, vanwege het aanzienlijk lagere beginniveau van de kinderen uit de vve-doelgroepen vooral in de voorschoolse fase. De educatieve kwaliteit van de vroegschoolse educatie ligt volgens de Pre-COOL onderzoekers helaas lager dan de educatieve kwaliteit van de voorschoolse educatie. Een doorlopende lijn hierin van voor- naar vroegschoolse educatie is beperkt aanwezig. Verbeterpunten zijn dan ook het versterken van de educatieve proceskwaliteit in de vroegschool en de doorgaande lijn.

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat de kwaliteit van vroegschoolse educatie nog verbeterkansen biedt. In deze handreiking bespreken wij twee recente onderzoeken: het pre-COOL onderzoek Effecten voor- en vroegschoolse educatie en het themaonderzoek De kwaliteit van de vroegschoolse educatie van de Inspectie van het Onderwijs. Tot slot komt het programma Ontwikkeling Jonge Kind vanuit het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) aan de orde.

Onderzoek: Pre-COOL³

We starten met het Pre-COOL onderzoek dat liep van 2009 tot 2021. Hierin werden bijna drieduizend kinderen van 2,5-jarige leeftijd tot en met het einde van het basisonderwijs gevolgd, met als doel effecten van deelname aan voor- en vroegschoolse educatie op de kinderlijke ontwikkeling te onderzoeken.

Dit langlopende cohortonderzoek laat een duidelijk positief effect zien van voorschoolse educatie op de onderwijsachterstanden bij doelgroepkinderen vanaf 2 jaar ten opzichte van niet-doelgroepkinderen. Dat is vooral zichtbaar bij woordenschat, rekenen en werkhouding. Alleen bij begrijpend lezen zijn er nauwelijks inhaaleffecten.

Daarnaast blijkt dat niet alle kinderen evenveel profiteren van vve. Vve is het meest effectief voor kinderen met een andere thuistaal en/of migratieachtergrond dan voor kinderen van een laagopgeleide moeder. In de kleutergroepen werd een groter effect gevonden van het aanbod aan taal-, reken- en spelstimulering op de groei van de woordenschat bij deze kinderen in vergelijking met kinderen van hoger opgeleide moeders. De doelgroep met een lager opgeleide moeder heeft dus extra baat bij een goede kwaliteit van het aanbod aan taal, rekenen en spel in de vroegschoolse periode.

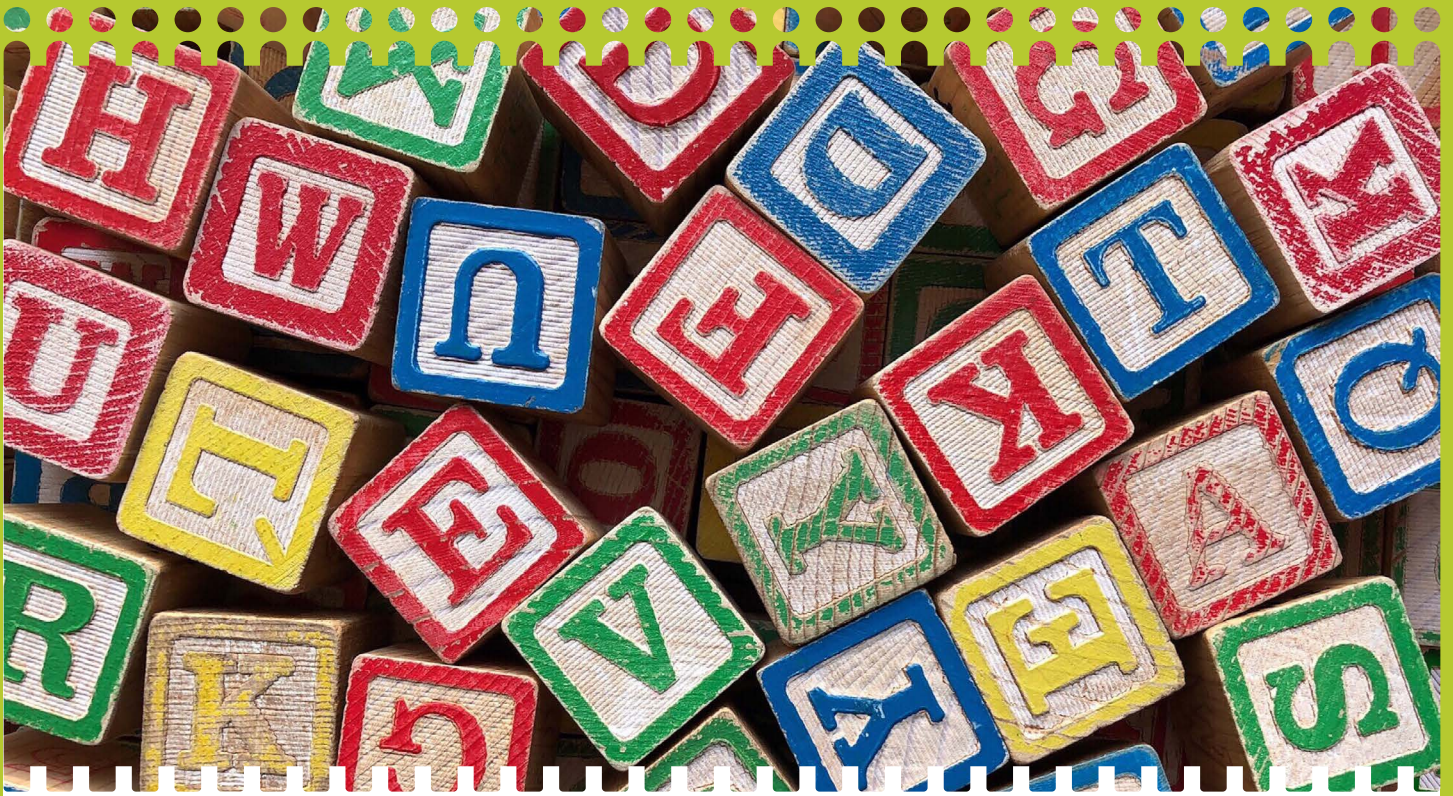
Onderzoek: Inspectie van het Onderwijs⁴

De Inspectie van het Onderwijs brengt de kwaliteit op verschillende manieren in kaart. Enerzijds gebeurt dit via de reguliere kwaliteitsonderzoeken op basisscholen. Anderzijds beoordeelt de Inspectie van het Onderwijs in hoeverre gemeenten afspraken hebben gemaakt over voor- en vroegschoolse educatie en het onderwijsachterstandenbeleid. Daarnaast voert de Inspectie van het Onderwijs periodiek themaonderzoeken uit.

In 2024 is bijvoorbeeld een specifiek onderzoek uitgevoerd naar de kwaliteit van de vroegschoolse educatie. Dit onderzoek van de Inspectie van het Onderwijs laat zien dat er grote verschillen zijn in de kwaliteit van de vroegschoolse educatie op scholen. Zo blijkt dat de mate waarin de achterstand is ingehaald in groep 3 per school verschilt.

³ Leseman, P. & Veen, A. (2022). Het pre-COOL cohort tot en met groep 8. Kohnstamm instituut (NRO). Geraadpleegd van <https://kohnstammstituut.nl/rapport/het-pre-cool-cohort-tot-en-met-groep-8/>

⁴ Inspectie van het Onderwijs (2024). De kwaliteit van de vroegschoolse educatie. Geraadpleegd van www.onderwijsinspectie.nl/documenten/2024/09/09/de-kwaliteit-van-de-vroegschoolse-educatie

Vroegschoolse educatie: vroeger en nu

Het onderzoek van de Inspectie van het Onderwijs richt zich op vier kwaliteitsgebieden: (1) aanbod, (2) zicht op ontwikkeling en begeleiding, (3) pedagogisch-didactisch handelen en (4) samenwerking met ouders en voorschool.

De Inspectie van het Onderwijs ziet dat de meerderheid van de scholen voldoende tot goed scoort op het kwaliteitsgebied: aanbod, zicht op ontwikkeling en begeleiding. Een aandachtspunt hierbij is wel het dekkende taalaanbod. Binnen het kwaliteitsgebied aanbod blijkt dat dekkend taalaanbod bij een kwart van de scholen nog onvoldoende is. Dit is zorgelijk aangezien de meeste leerlingen instromen met een taalontwikkelingsachterstand. Een aandachtspunt bij het kwaliteitsgebied zicht op ontwikkeling en begeleiding is dat een kwart van de scholen een onvoldoende scoort op planmatige begeleiding en evaluatie hiervan. Hierdoor sluit de aangeboden zorg mogelijk niet goed aan op de ontwikkelbehoefte en hulpvraag van de leerling. Een goede aansluiting is essentieel om de ontwikkelingsachterstand in te halen en vervolgens goed te kunnen starten in groep 3.

Dekkend taalaanbod volgens de Inspectie van het Onderwijs:

- ✓ Er is expliciet aandacht in de planning voor taalontwikkeling.
- ✓ Het onderwijsaanbod is gericht op de taalvaardigheden: lezen, spreken, luisteren en schrijven.
- ✓ Het aanbod bevindt zich in een betekenisvolle context.

Het globale beeld op het kwaliteitsgebied pedagogisch-didactisch handelen is voldoende, maar het beeld verschilt tussen het pedagogisch handelen en het didactisch handelen. Binnen het kwaliteitsgebied pedagogisch-didactisch handelen valt het pedagogisch handelen in positieve zin op. Op de aspecten binnen dit kwaliteitsgebied, die specifiek gericht zijn op het didactisch handelen, scoren een kwart tot bijna de helft van de scholen onvoldoende. Vooral het stimuleren van taalontwikkeling, vraagt extra aandacht.

Vroegschoolse educatie: vroeger en nu

Op het kwaliteitsgebied samenwerking met ouders scoort ongeveer de helft van de scholen op de helft van de onderzochte aspecten een onvoldoende. De meeste scholen informeren de ouders goed en houden hiermee rekening met de thuistaal. Op de helft van de scholen ontbreekt het aan specifiek ouderbeleid (met analyse van de ouderpopulatie) gericht op de vroegschoolse educatie.

Veel scholen in Nederland werken samen met kinderopvang aan een doorgaande lijn. De cijfers laten zien dat de samenwerking op sommige aspecten nog niet vanzelfsprekend is.

- **Bij 75%** van de scholen is een warme overdracht van vve-kinderen vanuit de voorschool.
- **Iets meer dan 50%** van de scholen stemt aanbod en interne begeleiding van groep 1-2 af met de voorschool.
- **Op iets minder dan 50%** van de scholen is het pedagogisch handelen en ouderbeleid afgestemd met de voorschool.
- **Meer dan 95%** van de gemeenten voeren overleg en maken afspraken over de doorgaande lijn.

Meer informatie

over het versterken van deze doorgaande lijn? Bekijk dan de [handreiking: Doorgaande lijn](#) en het [Webinar Doorgaande lijn vve](#).

Op scholen waar de kwaliteitszorg en -cultuur op het gebied van vroegschoolse educatie voldoende tot goed scoorden, is de kwaliteit van de vroegschoolse educatie ook hoger.

De Inspectie van het Onderwijs deed dan ook de volgende aanbevelingen:

- **Doorgaande lijn en samenwerking met de voorschool:** zorg voor een warme overdracht voor alle peuters. Maak afspraken over de doorgaande lijn op het gebied van (taal)aanbod, het pedagogisch-didactisch handelen, het ouderbeleid en de zorgstructuur en voer uit.
- **Didactisch handelen van leerkrachten:** extra focus op taalontwikkeling is belangrijk, aangezien er kinderen met een taalachterstand instromen. Denk aan structurele activiteiten gericht op taalontwikkeling, taalrijke interactie tussen de leerlingen stimuleren, spel verrijken, differentiatie aanbieden en feedback verzorgen op het leerproces.
- **Samenwerking met ouders:** maak een ouderbeleid. Stimuleer ouders om thuis ook ontwikkelingsstimulerende activiteiten uit te voeren met hun kind. Ondersteun ouders hierbij en geef ze informatie en handvatten, zodat zij ook weten wat er precies van hen verwacht wordt.
- **Integreer vroegschoolse educatie in de kwaliteitszorgcyclus:** stel ambities, evalueer cyclisch en borg. Leer van andere scholen, besturen en partners.

Vroegschoolse educatie: vroeger en nu

Programma Ontwikkeling Jonge Kind⁵

In 2023 is het programma Ontwikkeling Jonge Kind gestart. Dit programma sluit aan bij de ambitie uit het coalitieakkoord van het kabinet Rutte IV om leerachterstanden te voorkomen door middel van voor- en vroegschoolse educatie, het versterken van de kwaliteit en door de relatie tussen opvang en onderwijs te versterken. Het is onder meer gebaseerd op de uitkomsten van Pre-COOL en de onderzoeken van de Inspectie van het Onderwijs. Het programma richt zich op de voorschoolse periode en de overgang naar en start in het basisonderwijs. Het programma loopt nu in 20 focusgebieden van het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid (NPLV) en is daar een onderdeel van. Het is de bedoeling dat na afloop de effectief gebleken aanpakken worden verspreid buiten deze 20 focusgebieden.

Er zijn vier programmalijnen:

1. Ontwikkeling van het kind stimuleren in het gezin.
2. Meer kinderen die daar baat bij hebben gebruik laten maken van vve.
3. Gezamenlijke training en coaching voor pedagogisch medewerkers vroegschoolse educatie en leerkrachten groep 1, 2 en 3.
4. Groep 1 en 2 versterken met een onderwijsassistent of pedagogisch medewerker naast de bevoegde leerkracht.

Voor de vroegschoolse educatie zijn met name de laatste twee programmalijnen relevant: de gezamenlijke training en coaching met de voorschool en de versterking in de groepen 1 en 2. De gebieden maken hierin hun eigen keuzes. Uit de rapportage van 2025 is te lezen dat er in verschillende gebieden inzet is van onderwijsassistenten in de kleutergroepen.⁶ Zij bieden extra ondersteuning in groep 1 en 2 om te werken aan taal- en leesbevordering voor kinderen met een taalachterstand en concentratieproblemen. Door extra aandacht in de klas krijgen kinderen die net de overstap hebben gemaakt van kinderopvang naar de basisschool een betere start op school. Een ander voorbeeld komt uit Tilburg, daar is gekozen voor een gecombineerde peuter-kleuterklas

⁵ Dijkgraaf, R. (4 juli 2023). Uitwerking CA-maatregelen voor- en vroegschoolse educatie: start Programma Ontwikkeling jonge kind [kamerbrief]. Geraadpleegd van www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/07/04/kamerbrief-over-de-uitwerking-van-ca-maatregelen-voor-en-vroegschoolse-educatie-en-de-start-van-programma-ontwikkeling-jonge-kind

⁶ Rijksoverheid (27 november 2025). Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid (voortgangsrapportage). Geraadpleegd van www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/11/27/nationaal-programma-leefbaarheid-en-veiligheid-nplv

2

Vroegschoolse educatie: gemeenten aan zet!

Zoals eerder aangegeven hebben gemeenten via afspraken nog invloed op de vroegschoolse educatie. Dit betekent samenwerken binnen de LEA en andere gemeentelijke werkgroepen. Gemeenten kunnen bijdragen aan het versterken van de kwaliteit van de samenwerking door regie te nemen en kaders te scheppen. Gemeenten hebben hierin een cruciale rol. Zij hebben immers het overzicht over de gehele keten, van kinderopvang tot scholen, en van leerplicht tot jeugdzorg. De Inspectie van het Onderwijs ziet helaas dat de samenwerking en het overleg nog niet overal in orde is. Uit onderzoek van Lies van der Kuilen (2024)⁷ blijkt dat de volgende twee instrumenten bijdragen aan de kwaliteit van vve en aan de implementatie van OAB:

1. Het versterken van de regie van gemeenten, gebaseerd op geformaliseerde, missie-gedreven netwerksturing, waarbij intensief wordt samengewerkt binnen het netwerk en er sprake is van sterk inspirerend bestuur.
2. Het maken van afspraken gericht op het verbeteren van de kwaliteit van vve.

De ontwikkeling van effectief vve-beleid vraagt om het maken van expliciete keuzes. Dat vraagt van gemeenten en partners dat zij het gesprek voeren over wat zij onder kwaliteit verstaan en welke prioriteiten zij stellen. Uit het bovengenoemde onderzoek blijkt dat gemeenten met een expliciet kwaliteitsgedreven vve-beleid vaker hogere kwaliteit realiseren. Kenmerkend voor deze gemeenten is een sterke regierol, gecombineerd met een doordacht systeem van aanvullende gemeentelijke kwaliteitseisen.

! TIP Steeds meer gemeenten werken met een gemeentelijk vve-kwaliteitskader. Dit helpt om duidelijke kwaliteitsafspraken te maken en gericht te sturen op kwaliteitsverbetering.

Gemeenten kunnen dus vooral door het maken van afspraken een bijdrage leveren aan de vroegschoolse educatie. Beleidsafspraken over vroegschoolse educatie worden binnen de gemeentelijke overlegstructuren gemaakt, zoals de vve-werkgroepen en de LEA. Het landelijke rapport gemeentelijke taakuitvoering van de Inspectie van het Onderwijs laat zien dat het LEA-overleg in steeds meer gemeenten wordt gehouden, maar nog niet in alle gemeenten. Afspraken en doelen zijn bovendien vaak niet helder en meetbaar. Ook worden er in te weinig gemeenten afspraken over de resultaten van de vroegschoolse educatie gemaakt.⁸

Gemeenten kunnen te maken hebben met onderwijsbesturen (en ook kinderopvangorganisaties) die in meerdere gemeenten scholen hebben. Dat kan invloed hebben op de deelname aan de overleggen: een bestuurder kan deelnemen aan de LEA, maar een school-directeur ook. Een bestuurder kan overleggen met de wethouder(s), een schooldirecteur ook. Per gemeente kan dit dus anders zijn. Van belang is welk mandaat en welke verantwoordelijkheid de deelnemer heeft.

! TIP Bekijk welke inzet het meest effectief is in het overleg, zowel wat betreft de inhoudelijke kennis en inbreng als de besluitvormingsbevoegdheid.

⁷ van de Kuilen, L. (2024). Governance of complex early childhood education and care systems: promising governance strategies for effective implementation of educational equity policy in early childhood. [Doctoral Thesis, Maastricht University]. Maastricht University. <https://doi.org/10.26481/dis.20240327lk>

⁸ Inspectie van het onderwijs (27 november 2025). Landelijk Rapport gemeentelijke taakuitvoering kinderopvang-onderwijs 2025. Geraadpleegd van www.onderwijsinspectie.nl/documenten/2025/11/27/landelijk-rapport-gemeentelijke-taakuitvoering-2025

Vroegschoolse educatie: gemeenten aan zet!

Ter inspiratie:

[Kennisclip GOAB Vroegschoolse educatie onder de aandacht](#)

Regionale samenwerking

Een aantal gemeenten die te maken hebben met dezelfde schoolbesturen (en/of kinderopvangorganisaties) werken met elkaar samen en maken bovengemeentelijke afspraken. Zij kiezen voor samenwerking om het beleid in de regio beter op elkaar af te stemmen, een minder versplinterd beleid met de buurgemeenten te hebben en om met de overlegpartners die in verschillende gemeenten actief zijn gelijke afspraken te maken.

Voorbeelden vanuit de IJmond-gemeenten en de Bevelanden-gemeenten.

Gemeenten die samenwerken hebben vaak dezelfde problematiek, een vergelijkbare demografie, vaak dezelfde partners en hebben vaak al een samenwerking op andere beleidsterreinen. Maar er zijn ook verschillen. Met name de hoogte van de beschikbare GOAB-middelen, maar ook verschillen in toeleiding en bereik van ve, doelgroepdefinitie, afspraken met het onderwijs, verschillende ambitieniveaus, verschillende gemeentelijke politieke keuzes en verschillen in de afstemming met de andere beleidsterreinen in een gemeente. Voor gemeenten die kozen voor regionale samenwerking zijn de verschillen te overbruggen, want de voordelen wegen zwaarder. Als voordelen worden genoemd dat er minder verschillen zijn voor de uitvoerende partners en de bewoners, dat kennis wordt gedeeld, beleidsambtenaren elkaar kunnen steunen en vervangen en dat er wordt gewerkt vanuit dezelfde opgaven en uitdagingen.

Ter inspiratie:

[Webinar regionale samenwerking OAB/we.](#)

Aanbevelingen

Wij hebben praktische aanbevelingen verzameld op welke wijze gemeenten kunnen bijdragen aan goede vroegschoolse educatie. Het gaat hierbij om (1) heldere werkafspraken, (2) regie en coördinatie en (3) financiële prikkels. Het uitgangspunt hierbij is een gedeelde probleemdefinitie, een gemeenschappelijke urgentie, een gedeelde visie en doelen. Het gezamenlijk werken aan kansen voor kinderen staat centraal.

1. Heldere werkafspraken

- ✓ Werk aan onderling vertrouwen en zorg voor goede relaties.
- ✓ Draag zorg voor de randvoorwaarden zoals tijd, taakomschrijving, communicatie en deskundigheid.
- ✓ Stuur op samenwerking in besluitvorming.
- ✓ Stem het OAB-beleidsplan en de schoolplannen op elkaar af.
- ✓ Sta open voor feedback en wissel ervaringen uit.
- ✓ Probeer concurrentie tussen schoolbesturen te voorkomen.

! TIPS Zorg dat het onderwijs actief aan tafel zit bij het maken van resultaatafspraken. Juist bij deze afspraken is gezamenlijke besluitvorming waardevol.

- Ga met schoolbesturen/directie in gesprek over hoe zij hun budget kunnen inzetten voor zowel de doelgroepkinderen als voor de hele kleutergroep (segregatie tegengaan). Denk daarbij aan extra aandacht voor taal, het werken met meer kleine groepen en investeren in professionalisering.

Vroegschoolse educatie: gemeenten aan zet!

2. Regie en coördinatie

- ✓ Heldere overlegstructuur en besluitvorming met duidelijke rollen, taken en bevoegdheden. Zoals een ve-werkgroep of een werkgroep Jonge Kind.
- ✓ Werk met een uitvoeringsagenda per beleidsperiode en verder uitgewerkt per beleidsjaar- wat wordt opgepakt/ wie gaat het doen/ wanneer moet het uitgevoerd worden/ wanneer en hoe vindt de evaluatie plaats.
- ✓ Werk cyclisch met bijvoorbeeld een PDCA-cyclus (plan/do/check/act) of 4D (data/duiden/doelen/doen).
- ✓ Verdeel de taken en werkzaamheden.

! TIPS Als gemeente kun je de deelnemers subsidie geven voor deelname aan een werkgroep.

- Werk met een vaste agenda, begin bijvoorbeeld altijd met de cijfers van de monitor, aangevuld met onderwerpen vanuit het OAB-plan, de deelnemers en/of actualiteiten.
- Gebruik data gericht en zorgvuldig. Kijk naar indicatoren zoals bereik van doelgroepkinderen, overdracht, observatiegegevens en ouderbetrokkenheid. Gebruik data niet om af te rekenen, maar om samen te duiden en het gesprek over kwaliteit te voeren. Combineer data met professionele duiding, zodat een gezamenlijk beeld ontstaat van wat goed gaat en waar bijsturing nodig is.
- Zet in op een coördinator ve die daadwerkelijk bij de scholen (en de ve-aanbieders) langsgaat en de verbinding opzoekt.
- Bespreek met elkaar wie de LEA of een werkgroep voorziet, benoem een agendacommissie voor de overleggen.
- Ken alle partners, investeer in de relaties, wees als beleidsmedewerker benaderbaar, zoek naar maatwerk en denk mee in wat het beste is voor het kind.

3. Financiële prikkels

Als gemeente investeren in vroegschoolse educatie? Het is mogelijk.

Er zijn mogelijkheden voor gemeenten om vroegschoolse educatie (mee) te financieren. GOAB-middelen kunnen worden ingezet voor de voorschoolse educatie, voor het bestrijden van onderwijsachterstanden in het basisonderwijs en de afspraken rond voor- en vroegschoolse educatie ([WPO, artikel 158-163](#)).

Meer lezen?

Bekijk onze [Handreiking Inzet GOAB-middelen 2023-2026](#)

Investeren of cofinanciering in de vroegschoolse educatie kan passen in de gemeentelijke onderwijsvisie, maar kan ook een (beperkt) sturings- en onderhandelingsmiddel zijn in de afspraken tussen gemeenten en onderwijs. Voorbeelden hiervan zijn:

- ✓ (Co)Financieren van professionalisering van de leerkrachten in de ve-groepen.
- ✓ Het aanstellen van een coördinator ve.
- ✓ Aanschaf van materialen.
- ✓ Faciliteren van overleggroepen en activiteiten ten behoeve van de doorgaande lijn.

! TIP Zoek uit wat het onderwijs ontvangt aan OAB-gelden om met elkaar het gesprek te kunnen voeren over een doordachte en afgewogen financiering, bijvoorbeeld ook in cofinanciering.

De achterstandsscores per basisschoolvestiging zijn door het CBS gepubliceerd en zijn daarmee gemakkelijk terug te vinden. Het ministerie gebruikt deze scores om het onderwijsachterstandenbudget te verdelen.

Om te achterhalen welke OAB-middelen worden uitgekeerd per schoolbestuur, kan gebruik worden gemaakt van het bestand op de [GOAB-website](#).

Vroegschoolse educatie: gemeenten aan zet!

Ter inspiratie:

Gemeente Beekdaelen: Zet in op samenwerking

In de gemeente Beekdaelen zijn de basisscholen gekoppeld aan een specifieke locatie. De gemeente heeft geïnvesteerd in de samenwerking tussen deze 'koppels' om de doorgaande lijn te versterken.

Algemene tips van Beekdaelen voor andere gemeenten zijn:

- Zorg ervoor dat alle partners op de hoogte zijn van het onderwijsachterstandenbeleid. Welke doelen streven we na? Waar zetten we op in? Wat zijn de resultaatafspraken? Op die manier spreek je steeds meer dezelfde taal.
- Ontwikkel collectieve en ondersteunende documenten. Zorg dat je hierbij alleen het broodnodige op papier hebt en probeer dat zo praktisch en visueel mogelijk te maken.
- Faciliteer koppeloverleggen en een agenda hiervoor.
- Investeer in de samenwerking met schooldirecteuren. Door hen aan tafel te krijgen zijn de lijntjes korter en kan de samenwerking makkelijker en waardevoller worden.

De gemeente heeft op verschillende manieren geïnvesteerd in de doorgaande lijn. We lichten drie hoofdpunten uit:

- 1) Versterken van de warme overdracht middels de Agenda warme overdracht. Deze agenda bevat collectieve afspraken rondom de overdracht binnen de Gemeente Beekdaelen. De agendapunten hierbij zijn:
 - i. Welkom aan ouder(s).
 - ii. Toelichting algemeen beeld van het kind.
 - iii. Bespreken inhoud peutervolgsysteem.
 - iv. Verdieping eventuele ondersteuningsbehoeften van het kind.
 - v. Afronden van het gesprek.

Als bijlage van de warme overdracht heeft de gemeente een overzicht van de cruciale taaldoelen vanuit het Peutervolgsysteem.

- 2) Visueel stroomschema overgang voorschool naar basisschool voor alle kinderen waarin duidelijk staat beschreven welke acties nodig zijn op welke leeftijd.
- 3) Project: Hard voor taal met de voorschool, de basisscholen en de gemeente. Het doel van dit project is zorgen dat zowel de voorschool als de vroegschool dezelfde taal spreken op het gebied van taalontwikkeling. De organisaties verzorgen een krachtig en rijk taalaanbod en stimuleren de taalontwikkeling doelgericht. Hierbij zijn er afspraken vastgelegd op twee niveaus (praktijk en de samenwerking) over de inhoud, wie, wanneer en document/afpraak.

Ter inspiratie:

Gemeentelijke beleidskaders

- [Gemeente Rotterdam: resultaatafspraken vroegscholen](#)
- [Gemeente Rotterdam: Aanvraagformulier Subsidie kwaliteit vve 2026](#)
- [Gemeente Rotterdam: Kwaliteitsversterking voor en vroegschoolse educatie](#)
- [Gemeente Utrecht: kwaliteitskader Nu voor Later](#)
- [Gemeente Deventer: kwaliteitscyclus Jonge Kind & vve](#)
- [Gemeente Femsdelta en Het Hogeland: Kwaliteitskader vve 2024-2026](#)

Vroegschoolse educatie: gemeenten aan zet!

Zelfevaluatie voor gemeenten

Met onderstaande vragen kunnen gemeenten reflecteren op hun rol en inzet en deze verder versterken.

Werken wij samen met partners vanuit een gedeelde visie en gezamenlijke doelen?	☐
Is het onderwijs structureel betrokken bij beleid en uitvoering?	☐
Beschikken wij over duidelijke en meetbare resultaatafspraken?	☐
Hebben wij beleid en afspraken over ouderbetrokkenheid?	☐
Hebben wij zicht op de inzet van OAB-middelen?	☐
Monitoren en evalueren wij de kwaliteit cyclisch?	☐
Voeren wij het gesprek met partners op basis van data én professionele duiding?	☐

3

Vroegschoolse educatie: onderwijs aan zet!

In dit hoofdstuk staat centraal wat het basisonderwijs zelf kan doen om de kwaliteit van de vroegschoolse educatie te versterken. Vroegschoolse educatie is bedoeld voor kleuters die extra ondersteuning nodig hebben en heeft als doel om onderwijsachterstanden, met name op het gebied van taalontwikkeling, vroegtijdig te voorkomen en te verkleinen, zodat zij een betere start in groep 3 hebben. Deze doelgroepkleuters zitten in de klas met andere kleuters, waardoor het van belang is om het onderwijs zo in te richten dat alle kinderen tot hun recht komen.

Sinds 2006 ontvangen schoolbesturen de OAB-middelen via de lumpsum. Dit betekent dat de middelen niet geormerkt zijn en scholen dus zelf verantwoordelijk zijn voor de inzet ervan. Tegelijkertijd roept dit de vraag op in hoeverre scholen daadwerkelijk zicht hebben op deze middelen en deze doelgericht inzetten voor het OAB.

Aandachtspunten voor gemeenten:

- ✓ Stimuleer dat scholen inzicht hebben in de hoogte van hun OAB-middelen.
- ✓ Ga met scholen in gesprek over de inzet van deze middelen en de mate waarin deze daadwerkelijk bijdragen aan het OAB. Benadruk het belang om deze middelen ook daadwerkelijk in te zetten voor de doelgroep waarvoor ze bedoeld zijn, ook al zijn ze niet geormerkt.

Door te investeren in het gedifferentieerd aanbieden van activiteiten, wordt aangesloten bij de verschillende ontwikkelingsfasen van kinderen. Kinderen die extra ondersteuning nodig hebben, krijgen een intensiever en doelgericht aanbod, bijvoorbeeld op het gebied van taal, spel en interactie. Tegelijkertijd profiteren andere kleuters mee van het rijke en gedifferentieerde aanbod

binnen de groep. Op deze manier wordt vroegschoolse educatie niet alleen een gerichte aanpak voor een specifieke doelgroep, maar een kwaliteitsimpuls voor het gehele kleuteronderwijs.

Aan welke knoppen kun je draaien als school?

Bij basisscholen gaat het om twee niveaus die elkaar voortdurend beïnvloeden:

- **Beleids- en schoolniveau:** de visie, organisatie, samenwerking en kwaliteitszorg die nodig zijn om vroegschoolse educatie duurzaam en effectief vorm te geven.
- **Praktijk in de klas/groep:** het dagelijkse pedagogisch-didactische handelen van professionals, de interacties met kinderen en ouders, en de inrichting van een rijke speelleeromgeving.

Beleids- en schoolniveau

1. Zorg voor een gedragen en uitgewerkte visie op (voor- en) vroegschoolse educatie

Goed onderwijs begint met een duidelijke visie: waarom doen we wat we doen, hoe richten we het in en wat willen we bereiken? Een sterke visie beschrijft:

- Hoe de basisschool kijkt naar de ontwikkeling van het jonge kind.
- Wat de specifieke leerlingpopulatie nodig heeft met bijzondere aandacht voor de vve-kinderen.
- Welke rol de school, ouders en samenwerkingspartners hebben.
- Hoe de kwaliteit wordt geborgd (zie punt 3).

Het Visiespel Jonge Kind van Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO) kan helpen om deze visie te verdiepen en te vertalen naar concreet handelen: wie doet wat, waar werken we naartoe en wanneer zijn we tevreden?⁹

⁹ Visie op educatie/onderwijs aan jonge kinderen. SLO. www.slo.nl/thema/meer/jonge-kind/educatie-onderwijs/visie-educatie-onderwijs-jonge-kinderen/

Vroegschoolse educatie: onderwijs aan zet!

Aanvullend is het belangrijk dat scholen hun visie op voor- en vroegschoolse educatie afstemmen op de bredere onderwijsvisie van het schoolbestuur. De bestuurlijke visie geeft richting aan de koers van de stichting en vormt daarmee een kader waarbinnen scholen hun eigen visie ontwikkelen. Dit zorgt voor samenhang, duidelijke verantwoordelijkheden en een gezamenlijke kwaliteitsaanpak binnen de hele organisatie.

Daarnaast is er binnen gemeenten bestuurlijk overleg met en tussen het onderwijs, waarin ook vanuit de gemeentelijke visie afspraken over de vroegschoolse educatie worden gemaakt. De bedoeling is dat er afstemming is op alle niveaus.

2. Versterk de doorgaande lijn en samenwerking met de voorschool

Een sterke start voor kinderen vraagt om een doorgaande lijn van voorschool naar vroegschool. Om deze doorgaande lijn te versterken kan er ingezet worden op verschillende onderdelen:

- ✓ Koppel de visie op de ontwikkeling van het (jonge) kind van de voorschool en vroegschool aan elkaar.
- ✓ Maak gezamenlijke afspraken op het gebied van (taal) aanbod, pedagogisch-didactisch handelen, ouderbeleid en de zorgstructuur (zie punt 3).
 - o Gezamenlijke doelen, thema's en ontwikkelingslijnen.
 - o Gezamenlijke ambities: resultaatafspraken.
 - o Afstemming over observatie-instrumenten en leerlingvolgsysteem.
- ✓ Kom tot een gezamenlijke aanpak van de overdracht, met in ieder geval een warme overdracht van de doelgroepkinderen.
- ✓ Zorg voor een structurele samenwerking (o.a. gezamenlijke overlegmomenten, professionalisering en intervisie, zorgstructuur).

De praktijk kan soms weerbarstig zijn. Een school kan niet met één, maar met meerdere voorschoolse partners te maken hebben. Dat kan de samenwerking en afstemming ingewikkelder en tijdrovender maken.

Dat laat onverlet dat ieder kind recht heeft op optimale ontwikkelingskansen en het recht zich te ontwikkelen. Samenwerking en afstemming tussen de betrokkenen zijn essentieel.

In hoofdstuk 4 wordt besproken hoe deze afstemming tussen voorschool en vroegschool in de praktijk vorm kan krijgen.

3. Integreer vroegschoolse educatie in de kwaliteitszorgcyclus

Leerlingen met een (risico op een) achterstand in ontwikkeling horen planmatige zorg en begeleiding te krijgen. Zorg dat deze leerlingen vanaf de start van de basisschool (of eerder) goed in beeld zijn. Evalueer de planmatige zorg en begeleiding voor leerlingen met een (risico op) achterstand in ontwikkeling cyclisch en pas daar waar nodig (onderbouwd aan).

Vroegschoolse educatie is geen losstaand onderdeel, maar maakt deel uit van de bredere kwaliteitszorg van de school.

- ✓ Stel heldere ambities en doelen op het gebied van vroegschoolse educatie.
- ✓ Evalueer vroegschoolse educatie cyclisch.
- ✓ Borg wat goed gaat.

Modellen zoals [Regie op Onderwijskwaliteit](#) (PO-Raad) bieden handvatten voor systematische kwaliteitsgesprekken. Daarmee kan de kwaliteitszorg systematisch worden gevolgd.

Ter inspiratie:

Kwaliteitscirkel MOVARE

De onderwijsstichting MOVARE heeft het toezichtskader van de Inspectie van het Onderwijs ondergebracht in een [kwaliteitscirkel](#) die uitgaat van het nadrukkelijk verbinden van de gebieden onderwijsprocessen (OP), onderwijsresultaten (OR) en het schoolklimaat (SK). Dit helpt scholen om vroegschoolse educatie cyclisch te monitoren, evalueren en verbeteren.

Vroegschoolse educatie: onderwijs aan zet!

4. Zet in op professionalisering

In de kleutergroep wordt de basis voor de ontwikkelingskansen van kinderen voor de rest van het basisonderwijs en verder gelegd. Dat vraagt de nodige competenties en vaardigheden van een leerkracht. Het maakt verschil wie er in de kleutergroep werkt.

De kwaliteit van vroegschoolse educatie staat of valt met de professionaliteit van de leerkrachten. Door continue veranderingen in de onderwijspraktijk is het van belang dat leraren blijven leren en ontwikkelen. Het leren van leraren stopt dan ook niet na afronding van de lerarenopleiding. Door middel van specifieke professionalisering en coaching van leerkrachten in de onderbouw kunnen leerkrachten de leerlingen met (een risico op) een achterstand beter ondersteunen.

De kwaliteit staat tegelijkertijd onder druk door personeelstekorten in zowel het onderwijs als de kinderopvang. Dit kan invloed hebben op de stabiliteit van teams, de continuïteit van het aanbod en de beschikbare expertise in de kleutergroepen. Samenwerking tussen onderwijs en kinderopvang, bijvoorbeeld via gezamenlijke inzet van professionals of hybride functies, kan helpen om deze uitdagingen op te vangen.

Er is veel onderzoek gedaan naar wat ertoe doet bij de professionalisering van leerkrachten. In het thema Professionalisering van het Nationaal Kennisinstituut Onderwijs worden de volgende 7 kenmerken van effectieve professionalisering beschreven:

- ✓ Focus op de inhoud;
- ✓ Actief en onderzoekend leren;
- ✓ Duur en continuïteit;
- ✓ Samenwerking;
- ✓ Kwaliteit van input;
- ✓ Theory of improvement;
- ✓ Samenhang met het beleid.

Basisscholen kunnen deze kenmerken als uitgangspunt gebruiken voor het ontwerpen van en het reflecteren op professionalisering in de onderwijspraktijk. En zeker in de vroegschoolse praktijk, bij voorkeur in samenwerking met de voorschoolse praktijk. In een school die functioneert als een lerende organisatie werken leerkrachten en schoolleiders continu en doordacht aan het verbeteren van hun onderwijs. Ze verdiepen zich in beschikbare kennis, wisselen ervaringen uit, leren met en van elkaar en zoeken actief de samenwerking op om duurzame ontwikkeling mogelijk te maken.¹⁰

Professionalisering kan worden opgepakt op verschillende niveaus, binnen scholen, maar ook binnen een bestuur, zoals in een Jonge Kind Professionele Leer Gemeenschap (PLG), al dan niet samen met de voorschoolse educatie.

Professionalisering kan ook worden opgenomen in de plannen van de onderwijsregio's. Vanaf 2023 is Nederland verdeeld in onderwijsregio's, waarin bijna alle scholen zijn vertegenwoordigd. Daar liggen kansen om de professionalisering en werving van personeel en de samenwerking hierin tussen kinderopvang en onderwijs binnen de eigen regio op te pakken.

¹⁰ Ros, A. A., Amels, J., Spijkers-Stallaert, M., Van de Stolpe, Y., & Volman, M. (2023). Leidraad werken aan onderwijsverbetering in het primair onderwijs. Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek. www.onderwijskennis.nl/node/1509

Vroegschoolse educatie: onderwijs aan zet!

5. Zorg voor een duidelijk ouderbeleid en werk samen met ouders

Ouders zijn belangrijke partners in de ontwikkeling van jonge kinderen. Wanneer school en ouders samen optrekken, versterken zij elkaar.

Een sterk ouderbeleid gericht op vroegschoolse educatie bevat:

- ✓ De visie op ouderbetrokkenheid op het gebied van vroegschoolse educatie binnen de visie op samenwerken, pedagogisch partnerschap met ouders van de hele school.
 - ✓ Stem deze visie ook af met de voorschoolse educatie.
 - ✓ Ken de ouders: structurele analyse van de (kenmerken) van de ouderpopulatie, immers de samenstelling van de ouderpopulatie kan binnen een bepaalde tijd veranderen.
 - ✓ Heb aandacht voor de culturele en talige diversiteit en benut meertaligheid.
 - ✓ Heldere afspraken over (cultuursensitieve en inclusieve) communicatie, participatie en gezamenlijke verantwoordelijkheid.
- ✓ Hoe de ouders worden betrokken bij educatieve activiteiten in de klas (o.a. ouderavonden, ouder- en kind activiteiten, inloopmomenten).
 - ✓ Hoe de ouders worden gestimuleerd om thuis ook ontwikkelingsstimulerende activiteiten uit te voeren met het kind, wat de ouders hierbij nodig hebben.
 - ✓ Hoe de bredere samenwerking op het gebied van ouders met gemeente, samenwerkingsverband passend onderwijs, zorgpartners en anderen eruitziet.
 - ✓ Eventuele inzet van een brugfunctionaris. Een brugfunctionaris legt verbinding tussen het gezin thuis en het kind op school. Door signalen op tijd te zien, er wat aan te doen en door ouders te betrekken bij de school, krijgen kinderen beter de kans om zich goed te ontwikkelen.¹¹

Ter inspiratie:

[Factsheet voor gemeenten: Ouderbetrokkenheid](#)
[Handreiking: Samenwerken met alle ouders in de vve](#)
[Samenwerkingsgids: Een stevige pedagogische basis](#)

¹¹ Ministerie van Algemene Zaken. (2024). Subsidieregeling brugfunctionaris. Passend Onderwijs | Rijksoverheid.nl. www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/passend-onderwijs/subsidieregeling-brugfunctionaris

Vroegschoolse educatie: onderwijs aan zet!

Praktijk in de klas/groep

Op het niveau van de praktijk in de klas zijn er verschillende knoppen waaraan scholen kunnen draaien om de vroegschoolse educatie te versterken. De leerkracht speelt hierin een sleutelrol: het pedagogisch didactisch handelen van de professional maakt het verschil, altijd, maar juist in de vroegschool.

Er is veel informatie en onderzoek beschikbaar naar wat er inhoudelijk toe doet bij een goede onderwijskwaliteit. Het Nationaal Kennisinstituut Onderwijs heeft leidraden over betekenisvol en doelgericht reken- en wiskundeonderwijs in groep 1-2 en over betekenisvol en doelgericht taalonderwijs in groep 1-2 uitgebracht. Er is een Toolkit Jonge Kind en een Toolkit Leren en Lesgeven. Deze Toolkits zijn samengesteld op basis van kennis over de effectiviteit van aanpakken en interventies voor het onderwijs op basis van internationaal onderzoek.

Vanuit het ondersteuningstraject zijn verschillende nationale en internationale onderzoeken over de kwaliteit en opbrengsten van vve samengebracht. Het overzicht laat zien welke factoren mogelijk bijdragen aan een betere uitvoering van vroegschoolse educatie. Het biedt handvatten voor het maken van beleidskeuzes.

Ter inspiratie:

Wat werkt in vve? Een overzicht van bevindingen uit recente literatuur

Kennisclip: Wat werkt in vve?

Wij hebben de aanbevelingen hieronder verwerkt:

1. Versterk je aanbod

Een hoge educatieve kwaliteit hangt samen met betere kinduitkomsten, zie o.a. het Pre-COOL onderzoek. Dat vraagt om:

- √ Een beredeneerd aanbod op alle ontwikkelingsdomeinen met of zonder vve-programma. Onderzoek laat zien dat de kwaliteit niet afhangt van het gebruik van een programma, al kan een erkend programma leerkrachten helpen om gericht aandacht te besteden aan taal, spel en brede ontwikkeling.¹² Een beredeneerd aanbod is doelgericht, passend (afgestemd op de groep en het individuele kind), samenhangend en onderbouwd.
- √ Spelend leren als krachtige didactiek.¹³ Bij spelend leren wordt spel ingezet als middel om de ontwikkeling van jonge kinderen (in brede zin) te bevorderen en te ondersteunen. Dit middel is passend bij het jonge kind omdat de aandachtspanne nog kort is en ze zich beperkt laten sturen en omdat het uitgaat van de nieuwsgierigheid van jonge kinderen.
- √ De omgeving als 3e pedagoog. Een krachtige leeromgeving:
 - o is veilig, overzichtelijk en uitnodigend;
 - o bevat materialen die ontwikkeling stimuleren;
 - o ondersteunt thema's;
 - o heeft gelabelde hoeken en materialen;
 - o biedt flow: kinderen kunnen zelfstandig ontdekken en leren.

¹² Boland, A. (2023). Kansrijke aanpak: Werken met een vve-programma. Onderwijskennis.nl (NRO). Geraadpleegd van www.onderwijskennis.nl/node/4094

¹³ Van Tuijl, C. (2022). Leren en ontwikkelen door spel. Onderwijskennis.nl (NRO). Geraadpleegd van www.onderwijskennis.nl/node/1713

¹⁴ Van den Bergh, L., Van Amerongen, M., Gunsch, R., Timmermans, M., & Timmermans, A. (2021). Leidraad onderwijs vanuit hoge verwachtingen. Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek. www.onderwijskennis.nl/node/776

Vroegschoolse educatie: onderwijs aan zet!

2. Versterk het didactisch handelen van leerkrachten met extra focus op taalontwikkeling

Sterk pedagogisch-didactisch handelen omvat:

- ✓ Werk vanuit hoge verwachtingen (Pygmalion effect).¹⁴
- ✓ Stel heldere leerdoelen.
- ✓ Kinderen flexibel en bewust clusteren.
- ✓ Effectieve leertijd: voldoende tijd, vloeiende overgangen, helder dag- en weekschema.
- ✓ Positief klassenklimaat: investeer in de relatie.¹⁵
- ✓ Zicht op ontwikkeling: de leerkracht kent en hanteert de ontwikkelingslijnen door middel van observatie-instrumenten en legt deze observaties vast in een leerlingvolgsysteem.

Aanbevelingen gericht op het taalonderwijs:

- ✓ Maak het taalonderwijs betekenisvol en functioneel.
- ✓ Gebruik concrete materialen, bewegingen en gebaren.
- ✓ Gebruik ook digitale materialen.
- ✓ Grijp elke kans op taalbevordering.
- ✓ Begeleid spontaan spel.
- ✓ Bevorder rijke taalproductie van leerlingen.
- ✓ Ondersteun risicoleerlingen adequaat.
- ✓ Betrek de thuisomgeving van leerlingen bij hun taalontwikkeling.

Onderwijsassistenten kunnen in de vroegschoolse educatie effectief worden ingezet als tutor. Uit onderzoek blijkt dat tutoring door onderwijspersoneel leerwinst oplevert, vooral wanneer de tutor goed getraind is en intensieve, kleinschalige sessies aanbiedt. Programma's zoals NELI laten zien dat onderwijsassistenten met gerichte training en vaste routines de mondelinge taalvaardigheid van kleuters aanzienlijk kunnen versterken. De inzet van onderwijsassistenten als tutor kan daarmee een krachtige aanvulling zijn op het didactisch handelen van leerkrachten.¹⁶

3. Verhoog pedagogisch partnerschap met ouders in de dagelijkse praktijk

Samenwerken met ouders heeft een positieve invloed op de ontwikkeling van kinderen. Pedagogisch partnerschap krijgt vorm in de dagelijkse ontmoetingen tussen school en thuis. Korte inloopmomenten bieden ouders zicht op het leren van hun kind en maken contact met de leerkracht laagdrempelig.

- ✓ Zorg voor structurele en laagdrempelige activiteiten in de klas.
- ✓ Ondersteun ouders met informatie en handvatten om thuis ook ontwikkelingsstimulerende activiteiten uit te voeren met hun kind.
 - o Door middel van modelling kan de leerkracht laten zien hoe ouders thuistaal, spel en rekenen kunnen ondersteunen. Zo ontstaat een sterk partnerschap dat direct bijdraagt aan de ontwikkelkansen van jonge kinderen.

Ter inspiratie:

Een inspirerend voorbeeld is de aanpak Thuis in Taal, een wetenschappelijk onderbouwde aanpak voor taalversterking bij jonge kinderen. In de aanpak zijn daarvoor zeven stappen geformuleerd die pedagogisch professionals en leerkrachten kunnen zetten.

¹⁵ Mainhard, T., Roorda, D.L., Krijgsman, C., & Hendrikx, M. M. H. G. (2025). Leidraad leerkracht-leerlingrelaties in het primair onderwijs. Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek. Geraadpleegd van www.onderwijskennis.nl/node/6381

¹⁶ Jepma, I., Krepel, A. & Carrión Braakman, I. (2024). Tutoring door onderwijspersoneel (1e update). Onderwijskennis.nl (NRO). Geraadpleegd van www.onderwijskennis.nl/node/422

4

Vroegschoolse educatie en afstemming met de voorschool

Een sterke doorgaande lijn tussen voorschoolse en vroegschoolse educatie is essentieel om kinderen een soepele start te geven in groep 1. Dat betekent dat beide partijen elkaar nodig hebben om kinderen een doorlopend, samenhangend aanbod te bieden. De Inspectie van het Onderwijs benadrukt dit als een van de belangrijkste verbeterpunten voor kwaliteitsverhoging van de voor- en vroegschoolse educatie.

Van een doorgaande leerlijn wordt gesproken als de manier van werken en het inhoudelijke aanbod van de voorschoolse voorziening (kinderopvang) en de vroegschoolse voorziening (basisonderwijs) op elkaar aansluiten.

Dit hoofdstuk beschrijft hoe de afstemming in de praktijk kan worden vormgegeven.

Algemene kansen

In de praktijk zien we dat gemeenten, kinderopvangorganisaties en basisscholen op verschillende manieren werken aan de afstemming van de vroegschoolse educatie met voorschoolse educatie. Hieronder staan bekende mogelijkheden die mooie kansen bieden voor sterke afstemming tussen de voor- en voorschool:

- √ IKC vorming: voorschool en vroegschool onder één dak, met één visie en één team.
- √ Vve-netwerken (overlegmomenten) met pedagogisch professionals en kleuterleerkrachten, zoals vve-werkgroepen en professionele leergemeenschappen.
- √ Gezamenlijk kindvolgsysteem in de voor- en voorschool.
- √ Gezamenlijk vve-programma of methode voor het jonge kind in de voor- en voorschool en een doorlopende leerlijn naar groep 3 en verder.
- √ Gezamenlijk ouderbeleid.

- √ Afstemming van zorgstructuren tussen voorschool en basisschool, waardoor kinderen al vroeg in beeld zijn en de juiste zorg kan krijgen.
- √ Het inzetten van pedagogisch professionals in de kleutergroep.
- √ Peuter-kleutergroepen of gezamenlijke activiteiten.
- √ Combinatiegroep 2-3: verkleinen van de overgang van groep 2 naar groep 3.
- √ Instroomgroep/groep 0: soepele overgang van kinderopvang naar groep 1.
- √ Extra tutoring in de eerste maanden van groep 1.
- √ Interventie [Playing-2-gether](#) in class: Dit Erasmus+ project richt zich op de kinderopvang en het onderwijs om de leerkracht-kindrelaties te versterken.

Deze voorbeelden laten zien dat er niet één juiste manier is. Het gaat om het zoeken naar verbinding en het creëren van gezamenlijke verantwoordelijkheid.

Meer lezen over de doorgaande lijn?

Lees dan de [handreiking: doorgaande lijn](#) en bekijk de [kennisclip 'Wat werkt in vve?'](#).

Vroegschoolse educatie: onderwijs aan zet!

Ter inspiratie:

Stichting De Linge: IKC's

Stichting De Linge heeft zes integrale kindcentra (IKC's) waar kinderopvang en onderwijs onder één dak samenwerken, vanuit één organisatie en één gedeelde visie. Alle locaties werken vanuit dezelfde waarden en met hetzelfde doel: kinderen zo goed mogelijk voorbereiden op hun toekomst, zodat zij met zelfvertrouwen doorstromen naar het voortgezet onderwijs.

Een belangrijk uitgangspunt is dat de traditionele "knip" tussen voorschool en vroegschool wordt losgelaten. Voor kinderen moet het één wereld zijn, met een doorlopende ontwikkellijn en een gezamenlijke verantwoordelijkheid.

Hoe heeft Stichting De Linge dit aangepakt?

- **Versterken van beredeneerd aanbod.** De stichting is gestart met het versterken van het beredeneerd aanbod in zowel de voor- als vroegschoolse groepen. Een groot voordeel was dat kinderopvang en onderwijs al met hetzelfde volgsysteem werkten. Hierdoor konden ook gemakkelijk de vve-kinderen in kaart worden gebracht. Dit maakte het mogelijk om ontwikkeling van kinderen doorlopend te volgen en te duiden. Onderdeel hiervan was ook het versterken van de warme overdracht. Het beredeneerd aanbod wordt uitgewerkt in gezamenlijke thema's, waarbij waar mogelijk ook gezamenlijke activiteiten binnen het IKC worden georganiseerd. Dit versterkt de doorgaande lijn en de herkenbaarheid voor kinderen.

- **Gezamenlijke professionalisering.** Om het volgsysteem goed en eenduidig te gebruiken, volgden pedagogisch professionals, leerkrachten en leidinggevenden een gezamenlijke scholing. Hierdoor ontstond gedeelde kennis over de ontwikkeling van jonge kinderen en een gezamenlijke taal. De pedagogisch coach, pedagogisch professional, leerkrachten en de intern begeleider werken intensief samen. Ze volgen en duiden samen de data uit het volgsysteem. Zo ontstaat een gezamenlijk beeld van wat kinderen nodig hebben, eerst in de voorschool en daarna in de vroegschool.
- **Borging via kwaliteitskaarten en kwaliteitskringen.** Alle afspraken en werkwijzen zijn vastgelegd in een kwaliteitskaart voor de hele organisatie. Daarnaast is er een kwaliteitskring vve, waarin pedagogisch professionals en leerkrachten van alle locaties samenkomen. Hier wordt de kwaliteit bewaakt, ervaringen gedeeld en worden verbeteringen doorgevoerd.

5 Afsluitend

Wij zien dat, ondanks de verbetering van de kwaliteit van de vroegschoolse educatie, er nog steeds belangrijke uitdagingen en kansen liggen om deze verder te versterken. In deze handreiking zijn wij op zoek gegaan naar antwoord op de vraag: Hoe kun je als gemeente invloed uitoefenen op het aanbod van de vroegschool na de voorschoolse educatie?

Gemeenten hebben hierin een sleutelrol. Door regie te nemen, partijen samen te brengen en te sturen op heldere afspraken, kunnen zij bijdragen aan een sterke samenwerking binnen de keten en aan een doelgerichte inzet van middelen. Juist door het creëren van een gedeeld urgentiebesef, het formuleren van gezamenlijke doelen en het maken van concrete en meetbare afspraken, kunnen gemeenten de kwaliteit van de voor- en vroegschoolse educatie en de doorgaande ontwikkellijn versterken.

Tegelijkertijd ligt de uitdaging niet alleen bij de gemeenten, maar ook bij het onderwijs zelf. Daarom hebben wij in deze handreiking ook aandacht besteed aan de knoppen waar scholen aan kunnen draaien. Binnen de vroegschool liggen nog volop kansen om het aanbod te versterken en de verbinding met de voorschool actief vorm te geven.

Uiteindelijk werken alle betrokken partijen vanuit hetzelfde doel: zorgen dat ieder kind een sterke start krijgt en gelijke kansen heeft voor de toekomst.

Met dank aan:

Gemeente Beekdaelen	Steffie Pieper
Gemeente Waadhoeke	Miriam Gossen
Stichting de Linge	Mireille Admiraal
Stichting Edumare VPR	Robert Jacobs
OJBS de Triolier Beesel	Annejelle Maas

Colofon

Titel **Handreiking vroegschoolse educatie**

Auteur **Hanneke Baukema en Anja de Rooij (CED-Groep)**

Datum **Juli 2026**

Deze handreiking is een uitgave van het GOAB-Ondersteuningstraject voor gemeenten en aanbieders van Voorschoolse Educatie uitgevoerd door Oberon, Sardes, de CED-Groep en de brancheorganisaties SWN, BMK en BK in opdracht van het ministerie van OCW.

